

SANCTI AURELII
AUGUSTINI,

HIPPONENSIS EPISCOPI,

SERMONES INEDITI.

CLASSIS IV.

SERMONES DE DIVERSIS.

SERMO LXV.

De Pœnitentia.

Eruitur ex Cod. XII, fol. 198. Nihil obstare videtur quin S. Augustino tribuatur. Verum est quidem auctorem asserere Niniven post triduum esse destruendam; sed huic sententiæ B. Doctor non repugnat, ut videre est de Civit. Dei, lib. XVIII, cap. XLIV. De hac sententia videri etiam potest S. Hieronymus in Jonam. Idem sermo in Bibl. Laurent. tom. 1, fol. 403, laudatur, sed sine nomine. Locus ejus post sermonem CCCLII, cum numero de Pœnitentia III.

SYNOPSIS.

I. Pœnitentia cunctis necessaria est. II. Pœnitentiæ necessitas probatur ex statu conscientiæ et exemplo Ninivitarum. III. Pœnitentia ab ipsismet innocentibus adoptanda. IV. Nemo se potest excusando dicere innocentem, quin imo eo quod se talem dicat fit culpabilis. V. Conclusio.

I. EVANGELICA lectio, Fratres charissimi, cum legeretur, audivimus¹: « Pœnitentiam, inquit, agite, appropinqua- » vit enim regnum cœlorum (a). » Regnum cœlorum Christus est, qui est cognitor bonorum ac malorum, et arbitrum² omnium constat esse causarum. Præveniamus itaque Deo, in confessione peccati, et ante iudicium omnes animæ castigemus errores. Ad periculum autem pertinet, si nescias qua libet curatione emendare peccatum; præsertim cum nos causas negligentiae intelligamus redempturos, pœnitentiam agere debemus. Agnoscite, Dilectissimi, quanta sit circa nos Domini Dei nostri pietas, ut admissi criminis culpam ante iudicium velit satisfactione componi. Nam ideo semper justus iudex admonitionem præmittit, ne quando quidem jus severitatis exerceat. Non abs re est ideo³, quod a nobis Deus noster fontes exigat lacrymarum, ut quod negligentia perdidit, pœnitentia⁴ repararet. Scit enim Dominus noster non semper hominis⁵ integrum stare consilium; frequenter peccare corpore, aut vacillare sermone; ideo pœnitentiam docuit, per quam possit et destructa corrigere et lapsa reparare. Securus itaque de venia homo, debet semper suspirare de culpa. Quamvis

(a) Matth. iv, 17.

¹ In Indiculo Possidii numeratur Tractatus ex Evangelio: *Agite pœnitentiam*, tom. x, fol. 293, Maurinorum. — ² Cod. male ut arbitror. — ³ Id. male Deo. — ⁴ Id. negligentia. — ⁵ Id. hominem.

autem multis vulneribus conditio humana laboret, tamen nemo desperet, quia Dominus satis largus est circa omnes languentes misericordiæ suæ bona libenter impendere.

II. Sed forte dicit aliquis non se habere quod plangat. Recurrat unusquisque ad conscientiam suam, et inveniet in pectore suo interpellare peccatum. Unus cordis plaga, alter corporis laborat injuria; uni dominatur superbia, alterum inflamat cupiditas; unum arguit falsitas, alterum, per avaritiam, maculat aliena paupertas; unus per effusionem sanguinis humani polluitur, alter vilissimæ mulieris amore sordidatur. Ad has tantas ac tam præcipuas sive mentis sive corporis plagas quomodo non est qui ingemiscat? vel qui non supplices lacrymas fundat? Neminem ergo pudeat Deo offerre vulnera sua. Nunquam ad remedium pervenit, qui curari erubescit. Omnes ægritudines, aliæ faciliores sunt, aliæ difficiles. Nullum gravius infirmantium genus est, quam aliquem morbos suos nolle sanare. Docent hoc Litteræ sacræ. Nullus qui quæsit remedium, perit; nullus qui contempsit, evasit. Peritura post triduum Ninivitarum civitas erat, nisi ad pœnitentiam confugisset. Quid enim Propheta dixit? « Adhuc triduum » et Ninive subvertetur. Et verbum pervenit ad regem » Ninive, et surrexit de sede sua, et posuit vestimenta sua » a se et operuit se cilicio, et sedit super cinerem (a). » Magna satisfactio, Dilectissimi; deposuit vestimenta regalia, et operuit se cilicio. Maluit enim in cilicio evadere, quam in purpuris deperire. Ubi erat tunc illa regni sublimitas? ut evaderet pœnam superbiæ, confugit ad auxilium humilitatis; ut intelligamus Deo plus esse humilitatem quam potestatem. Omnium enim Ninivitarum¹ regnum tunc interiisset nisi illud² pœnitentia patrona servasset.

(a) Jon. iii, 4, 6.

¹ Cod. Niniviti; forte principis Niniviti. — ² Cod. eum.

III. Sed adhuc additur in illa Ninivitarum satisfactione, ut et infantes simul et animalia jejunassent. Sed cur parvuli jejunarunt, qui nihil mali fecerant? Jejunabant utique innocentes, ut evaderent peccatores. Clamabat parvulus, ut senior non periret. Si etiam infantum jejunium fuerat necessarium, cur etiam et pecudum et jumentorum? Utique ut poenitentiam hominum etiam fames probaret animalium, et rugientes ad Deum in gravitate, quod ab aliquibus patratum¹ fuerat, ab omnibus solveretur. Ita et nos, Fratres charissimi, consentientibus animis et conspiranti fide clamemus ad Dominum Deum nostrum. Illi clamabant, etiam post reatum; nos clamemus ne rei simus. Beatus ille, Dilectissimi, cui timor Dei² est pro flagello; quem non poena corrigit, sed³ disciplina. Nunquam tormenta patitur, qui timet ne aliquando patiatur.

IV. Sed dicit forte aliquis in populo: Cur timeam, qui nihil mali facio⁴? Audi Joannem apostolum prædicantem: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (a). » Nemo ergo seducat vos, Dilectissimi; pessimum genus peccati est non intelligere peccata. Omnes quidem agnoscentes crimina sua, reconciliari Domino per poenitentiam possunt. Nullus magis de peccatoribus plangi dignus est, quam qui putat se non habere quod plangat. Multa enim delictorum genera, Dilectissimi, et hæc periculosiora quædam, quæ levia esse creduntur; illa sunt magis noxia, quia quibusdam æstimantur non esse peccata. Nullum enim malum facilius

(a) 1 Joan. 1, 8.

¹ Cod. habet solummodo quod, aliquibus fuerat. Videat correctionem Lector, et judicet; quanquam phrasim etiam remaneat incompleta ob verbum rugientes, forte pro rugientibus illis. — ² Cod. male tuus. — ³ Cod. corrigisset; evidenter pro corrigit, sed. — ⁴ Vide Epist. de Perfectione justitiæ hominis, n. XLV.

decipit, quam cum non intelligimus malum esse. Itaque ego nunc non dico de homicidiis, non de adulteriis, non de malis persuasionibus; absit enim ut Christianorum hæc aliquis admittat, aut si forte commiserit, cecidisse et corruisse non statim plangat. Sed de illis utique loquor, quæ minora multo ac leviora creduntur. Quis autem vestrum est, Dilectissimi, quem vel ebrietas non polluerit, vel ambitio non rapuerit, vel invidia non exusserit¹, vel cupiditas non incenderit, vel avaritia non vulneraverit? Unde admoneo, Dilectissimi, ut juxta quod scriptum est, humilietis vos sub illa potentissima manu Dei; et quia nullus est sine peccato, nullus sit sine satisfactione; quia hoc ipso² quis nocens est, si se innocentem esse præsumat. Potest quis culpæ minoris esse, sed non³ inculpabilis; « Nemo » est immunis a reatu (a). »

V. Et ideo, Dilectissimi, qui gravius offenderunt, fidelius veniam petant. Qui autem a malis acerbioribus impolluti sunt, orent ne polluantur; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXVI.

De Jejunio I.

Erutus hic Sermo e Cod. Cass. XII, fol. 95, propter nonnullam styli duritiem quibusdam abjudicandus sancto Augustino visus est; propter autem manuscripti auctoritatem illi tribuendus nobis videtur. Locus ejus post Sermonem CCCXLVII.

(a) Job. XIV, 4.

¹ Cod. male exurit. — ² Id. qui hoc ipse. — ³ Ibid. deest non.

SYNOPSIS.

I. Jejunii utilitas et necessitas probatur medicorum auctoritate. II. Auctoritate philosophorum et sancti Pauli. III. Exemplis Sanctorum et Christi. IV. Conclusio.

I. QUOTIESCUMQUE, Fratres dilectissimi, devotionis vestræ jejunia prænuntiantes indicimus, toties ut observetis et faciatis hortantes commonemus. Multi enim non tam delicati quam pigri, non vitiosi corporibus, sed potius mentibus indevoti, animorum suorum vitia mentientes excusant ægritudine aliqua viscerum, aut imbecillitate membrorum, et quanquam, ut dixi, confingant, tamen etsi habent aliquod vitium, eo magis currere debent¹ ad jejunium. Sicut enim deliciæ generant morbos, ita jejunii est posita medicina, morborum causa. Dominus autem hoc providens sic prædicit ut devota jejunia et vitiosis indicat. Tale denique nomen jejuniis imposuit, ut ea non audeant nec debiles recusare. Sacerdotes proinde suos his verbis instruxit per Joël prophetam dicentem: « Sanctificate jejunium, curationem prædicate (a). » Curatione igitur quid est nisi corporum medicina? Si medici ægris jejunia impertiunt, ut curentur corpora, eademque languentibus pro medela succedunt, humanaque omnis infirmitas ægra est suorum calore vitiorum; cur non ipsa infirmitas corporum jejuniis legitimis recuratur, quæ contra omnia vitia mentium simul et corporum præcipit salubris institutio sacerdotum? Nam ut eadem plenius repetamus, hæc dicit: « Sanctificate, inquit, jejunium, et prædicate curationem: colligite majores natu, et habitantes terram in domo Domini Dei vestri,

(a) Joël. 1, 14, et 11, 15, juxta versionem Vulgatæ antiquæ.

¹ Codex male *currerint*.

» et exclamate ad Dominum Deum vestrum instanter » et exaudiet vos (a). » Quid ad hæc respondetis, ventris cultores? Qui jejunare non vultis, exaudiri quomodo (non)¹ vultis? cur stomachos vestros epulis oneratis? cur dapiibus multis et vino viscera culta distenditis? cur cruditates et crapulas jejunantibus populis exhalatis? Ægritudo est ista, non digestio. Jejunate igitur Deo dum jubet, ne, quod absit, medicis jejunetis. Inter nos namque et medicos convenit, quia humores et sanguinis impetus jejunio temperantur.

II. Philosophi quoque æthereos animos in jejuniis purgant a contaminationibus pessimis corporum terrenorum, carnemque hic puniunt, ut in ea macerentur. Apud nos vero jejunia corporum quasi lima sunt animarum. Exculpunt culpas conscientiæ, peccata contrahunt, ut splendescere faciant animas, quas rubigo colore maculaverat sordescentium delictorum. Cum igitur omne sapientiæ jejunium judicet corporum medicina, quid vos æstimem nescio, qui populo jejunante prandetis? Notat vos tamen apostolus Paulus et dicit: « Esca ventri et venter es » cis (a): » Et iterum: « Unus jejunat et alter ebrius » est (b); » et rursum: « Laudo vos, in hoc non laudo, quod » non in melius, sed in deterius convenitis (c). » David autem vehementer vos accusat, his verbis: » Domine, inquit, » de absconditis adimpletus est venter eorum; saturati » sunt porcina, et reliquerunt quæ superfuerunt parvulis » suis. Ego satiabor jejunio, ut manifestetur mihi gloria » tua (d)². »

(a) Joël. 1, 14. — (b) 1 Cor. vi, 13. — (c) Id. xi, 17, 22. — (d) Psal. xvi, 14, 15.

¹ Particula *non* in Codice videtur abundare et sensum vitare. — ² De hac versione usus est S. Augustinus in Enarratione circa Psalmum xvi, n. 14, et Epist. cxlix ad Paulinum, n. 3 et 4.

III. Jejuniorum denique sic probata merita monstrantur. Moyses primum ut legem a Domino acciperet, jejunavit, meruitque de Domino, ut loqueretur cum Domino¹. Elias tempore siccitatis suo pluviam² jejunio de mitigato Domino extorsit. Daniel impastis leonibus famem suo jejunio mitigavit³. Tres pueri in⁴ camini flammantis incendio, suo jejunio alienos deos negaverunt. David quotiescumque fecit Deo jejunia, toties de hostibus reportabat victoriam. Ninivitarum suo jejunio iracundiam Dei in indulgentiam converterunt; quibus tam fuit timoris astutia, ut pecora sua secum facerent jejunare, tantumque illis hoc profuit, ut Deus juste commotus hominum pecorumque jejunio, commixtis vocibus placaretur. Novum miraculi genus, Fratres mei! quod⁵ homines solent præstare pecoribus, pecora hominibus præstiterunt. Dominus omnium Christus, ut diabolus vinceret, jejunavit. Apostoli jejunando Paracletum Spiritum sanctum accipere de coelo meruerunt. Sed quid in viris hæc laudo, cum sit jejunii virtus etiam foeminarum⁶. Judith, armata jejunio, caput tyranni Holofernis abscidit. Susanna a falsis testibus jejunio suo absoluta est. Esther regina jejunio suo, ne persecutoris tyranni nequitia prævaleret, pacem populis impetravit. Sunt quidem hujusmodi legis exempla diversis ornata meritis personarum: sunt e diverso contraria, quæ demonstrant quot mala⁷ præstiterunt non custodita jejunia. Jonathan filius regis Saül, cum pater suum indixisset

¹ Hæc exempla etiam reperiuntur in Homilia IX Chrysostomi in Matthæum, et in Homilia Origenis, quamvis sit potius alterius, ut notatur in Bibliotheca Concionatoria Combefisii, tom. II, fol. 5. — ² Codex male *placavit*, et postea *extorsisset*. — ³ Item male *in pastu... fame... geminavit*. — ⁴ Ibid. deest vox necessaria *in*. — ⁵ Codex male *cum*. — ⁶ De jejunio foeminarum, vide S. Augustinum de Moribus Ecclesiæ catholice lib. I, n. 70. — ⁷ Cod. *quotiens*, credo pro *quot mala*. Postea desideratur particula *non*, sed perperam.

jejunium, ignorans sceptro suo mel attigit et gustavit; tantumque hæc culpa gravavit exercitum, ut cum ipse solus peccasset, omnis militia gravaretur, et nisi vindicta procederet, non esset facinus expiatum. Cum igitur reus esset Jonathan filius regis, quia jejunium nescius violavit, multo magis rei sunt illi qui indicta sibi jejunia non faciendâ contemnunt.

IV. Jejunate igitur, Fratres charissimi, ne dissimulatio vestra, quod absit, sacrilega judicetur a Domino nostro Jesu Christo qui regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXVII.

De Jejunio II.

Hic Sermo, qui legitur in Cod. Cass. XII, fol. 96, cum nomine sancti Augustini, jam quoad majorem partem stampatus habetur in Editis apud Appendicem Serm. CLXXV; sed adjunctum habet exordium, quod omnino suppositum crediderim, utpote quod fere totum coalescat ex uno Isaïæ textu longissimo, qui postea totus repræsentatur iterum in sermone, ita ut sermo iste brevissimus nihil aliud quam textum hunc bis repræsentatum recitare videatur. Adde quod phrasis, qua sermo noster incipit, principium sermonis omnino sapiat, et numerus primus Edit. quasi pannus male assutus appareat. Unde fit ut Sermo, qui, sicut legitur in Maurinis, prorsus abjiciendus videretur, qualis apud nostrum legitur codicem prorsus videatur admittendus. Ponatur in Editis post præcedentem.

SYNOPSIS.

I. Jejunandum non solum corpore, sed mente. II. Jejunio jungenda sunt opera misericordiæ. III. Quæ Deo accepta jejunia?

I. LEGIMUS Spiritum sanctum per Isaïam prophetam taliter imperfectos¹ increpantem: « Jejunia vestra² et » diem magnum non sustineo, dicit Dominus (a). » Jejunium est quod probat Altissimus, non solum intermissa corporis refectio, verumetiam a malis actibus facta discessio. Itaque cura, ne mens tua gravetur oppressa peccatis, neque animus tuus vitiorum illecebris delectetur, et digna Deo exolvisti jejunia. Cæterum si corpus tuum inedia longa consumpsit³, atque illi subtraxeris cibum cui non detraxeris vitia⁴, in malis perseverans, magis horreris⁵, quam placeas Deo. Tunc erunt Domino accepta jejunia, si operibus sanctis fuerit expiata conscientia⁶. Cur enim corpus fame discrucias, cui turpiter peccando blandiris? Principaliter ergo animus jejundet a malis, et sic corpus subeat exercenda jejunia. Nam cum sit jejunium animæ humiliatio, quale est humiliari cibo et augeri peccato? Qui igitur corpori suo jejunia devotus indicit, principaliter renuntiet vitiis, cupiditatum fomites comprimat, frangat impetus mentis, libidinis vincat faces, avaritiæ ardentes flammæ extinguat⁷, latiusque facti sui dilectionem⁸ extendat, atque in alimenta pauperum ab-

(a) Isaï. I, 13.

¹ Cod. male perfectos. — ² Edit. neomenias vestras et sabbatum et diem magnum, etc. — ³ Cod. male consumeris. Edit. jejunia longa consumpserint. — ⁴ Edit. cum detrahis vitia. — ⁵ Edit. horres. — ⁶ Cod. male sententia. — ⁷ Edit. libidines vincat, faces avaritiæ ardentes extinguat. — ⁸ Edit. factis vim dilectionis extendat.

rupti apparatus impendia largiatur. Omnia ergo corporis nefanda peccata animi virtute calcentur, ut et anima sanctitate corporis adjuvetur. Tunc enim et impetrari¹ poterit quod optatur, si corpus castum animusque devotus² ad officia sanctitatis implenda per curam observationis incedat³. Hæc sunt quæ divinam commovent pietatem, quæ ad impetrandam precibus sanctitatem⁴ semper aditum faciunt.

II. Cæterum si caput⁵ substernas, atque cinerem desuper spargas, si denique collum tuum velut circulum torqueas, atque ad exorandam clementiam Dei largos fletus effundas, nihil proficies. Commovere enim divinam non poteris pietatem, quia circa proximos tuos neglexisti debitam charitatem; scriptum est enim: « Non tale jejunium ego elegi, dicit Dominus, nec si flectas ut circum cervicem tuam, cilicium⁶ substernas, nec sic vocabo, inquit, jejunium acceptum, sed solve omnem nodum iniquitatis et obstinationem malorum; dimitte quassatos in requiem et omnem iniquam contentionem⁷ dissipa. Frange esurienti panem tuum, et egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti, et domesticos seminis tui ne despicias. Tunc enim⁸ erumpet temporaneum lumen tuum, et vestimenta tua cito orientur, et præibit ante te justitia⁹, et claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis et Dominus exaudiet te; dum adhuc loqueris dicet¹⁰: Ecce adsum (a). » Hæc sunt enim quibus homo et refectus cibo frequenter impetrat quod exoptat, et jejunans majora præmia consequitur sanctitatis.

(a) Isaï LVIII, 58, 59.

¹ Cod. male impetrare. — ² Id. animumque devotum. — ³ Id. incidat. — ⁴ Id. sanctitatis. — ⁵ Id. capite. — ⁶ Edit. cilicium autem et cinerem. — ⁷ Edit. conventionem. — ⁸ Enim deest in Edit. — ⁹ Edit. justitia tua. — ¹⁰ Cod. minus bene dicit.

III. Tale jejunium desiderat Christus; tali denique delectatur omnipotens Deus, quem ad jejunandum non immanium delictorum frequens reatus impellit, non denique adipiscendæ gloriæ temporalis, vel cumulandi patrimonii cupiditas inanis incendit, sed urget semper religionis affectus, et devota sinceritas; quam cum fuerint comitata plene pietatis officia¹, quantum ille proficiet? Merebitur statim præsentem Dominum propitium quærere². Imple ergo miserationis officia, et sanctificasti jejunia. Sagina pauperum viscera, et anima tua muneribus sanctitatis pinguescit. Vesti nudum, et tua peccata contacta sunt. Peregrinum hospitio contende suscipere, ut et te Deus in cœlorum regna suscipiat³ per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria in sæculorum sæcula. Amen.

SERMO LXVIII.

De falso amico.

Eruiitur ex Cod. Cass. XII, fol 123; nihil repugnat sententiis et dictioni Augustinianæ. Unde admittendus, et post sermonem cccxlx inter sermones de diversis ponendus.

¹ Id. male quæ cum fuerint comita plena pietatis officia; et statim Edit. quantum ille valebit, quantum ille proficiet? Taliter agendo merebitur, etc... — ² Edit. sentire. — ³ Cod. minus bene et Deus te suscipiat. Reliqua desunt in Edit.

SYNOPSIS.

I. Falsus amicus pejor aperto inimico. II. Falsi amici exprobratio. III. Judæ falsi amici proditio. IV. Judæ et Petri comparatio, et conclusio.

I. PROTECTOR omnium et nutritor Spiritus sanctus, qui cupit servare quod creavit, cautum facit a periculis innocentem, ne simplicitate sua decipiatur incauta simplicitas. Sic enim per Salomonem exhortatur Dominus, et monet dicens: « Non credas inimico tuo in æternum (a). » Sed dicit aliquis: Adversus inimicum me facio cautum; quid facio de ficto amico¹? dicam et ego, quod David propheta dixit: « Non timeam. » Quia nec ille timuit, non timeamus, sed pariter cum illo dicamus: « Dominus mihi adjutor est, non timebo quid faciat mihi homo (b). » Sed dicis: Inimici malitia in aperto est; nam falsi amici sævitia in occulto est: in inimico quod caveam video; numquid possum videre cor falsi amici quem diligo? nam certior est inimici publicata malitia, quam istius fictitia² amicitia. Nam in inimico quod caveam video; in amico falso quod observem non video. Nam in inimico, quod video fugio: in falso amico quomodo possum videre quid observem? Nam istius amicitia dolosa me illudet, ut et credam. Adversus ejusmodi David dicit: « Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro iniquo libera me (c). » Inimicus enim, cum se ostenderit, faciet te cautum in omnibus; nam falsus amicus in occulto tibi molitur negotium crudelitatis sub imagine charitatis. Non pertimescas inimici nequitiam, cujus malitiam vides; sed cave te a falso

(a) Eccle. XII, 10. — (b) Psal. LV, 11. — (c) Id. cxxxix, 2.

¹ De falso amico vide de Civitate Dei lib. XIX, cap. 15. — ² Cod. male factiosa. Inferius, perperam, duplicatur vox falso.